

πρόλογος

ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ στρατιά της Δ' Σταυροφορίας έφτασαν στη Ρωμανία¹ ορισμένοι Φράγκοι ποιητές. Ο τρουβέρρος Κονόν ντε Μπετύν (Conon de Béthune), σημαντικός Γάλλος ποιητής και συνθέτης, παρέμεινε στην Πόλη μετά την άλωση στις 13 Απριλίου του 1204 και υπήρξε υψηλόβαθμο στέλεχος της αυλής. Οι δύο Προβηγκιανοί τροβαδούροι Ραιμπώ ντε Βακείρας (Raimbaut de Vaqueiras) και Ελίας Καϊρέλ (Elias Cairel) συνδέθηκαν με το νεοσύστατο βασίλειο της Θεσσαλονίκης στην αυλή του Βονιφάτιου του Μομφερρά.

Στόχος του βιβλίου αυτού καθώς και του δίσκου ακτίνας που το συνοδεύει είναι η ανάδειξη των έργων τόσο του Ραιμπώ όσο και του Ελίας που σχετίζονται χρονικά και θεματικά με το βασίλειο της Θεσσαλονίκης, σε μια προσπάθεια προβολής του πολιτιστικού, πολιτικού και ιστορικού περιβάλλοντος της Φραγκοκρατίας στην περιοχή μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα έργα πολιτικού και ιστορικού περιεχομένου, τα οποία αναδεικνύουν χαρακτηριστικές πτυχές και ιστορικά γεγονότα των πρώτων χρόνων του βασιλείου της Θεσσαλονίκης (1204-1208). Γεγονότα, μάλιστα, τα οποία διασταυρώνονται και από άλλες πηγές της εποχής.

Η ηχογράφηση της μουσικής των τροβαδούρων έγινε με το ειδικευμένο στην παλαιά μουσική σύνολο *Ex Silentio*, με το οποίο εδώ και δεκαπέντε χρόνια μελετάμε και αναβιώνουμε μουσική από τον 12ο μέχρι και τον 18ο αιώνα.

Τέλος, η σύνθετη αυτή έρευνα, που διαχέεται στα πεδία της ιστορίας, της φιλολογίας και της ποίησης, της μουσικολογίας και της παλαιογραφίας, αποτέλεσε μια σημαντική πρόκληση για ένα ιδιαίτερο εγχείρημα που, παρά την έλλειψη πολλών πηγών, επιδιώκει να δώσει μια εικόνα της ιστορίας της Θεσσαλονίκης και κατ' επέκταση της φραγκοκρατούμενης Ρωμανίας στα πρώτα χρόνια του 13ου αιώνα. Για τη βοήθεια σε θέματα μετάφρασης και έκδοσης των κειμένων στα ελληνικά θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον Σταύρο Δεληγιώργη, τη Λένια Ζαφειροπούλου και την Claudia Aquili, καθώς και το Κέντρο Έρευνας για τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες Αθηνών για την πολύτιμη υποστήριξη της υλοποίησης του έργου.

Δημήτρης Κούντουρας
Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2016

1. Τόσο στη Δύση όσο και στην Ανατολή εννοούσαν τη γη των Ρωμίων και τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

foreword

WHEN THE TROOPS OF THE CALAMITOUS 4TH CRUSADE arrived at the territory that was then known as Romania—a term used to describe the Byzantine Empire—there were already several important poets in their entourage. They were the French trouvère Conon de Béthune, who subsequently became a high-ranking official of the Frankish court following the fall of Constantinople, and two troubadours from Provence, Raimbaut de Vaqueiras and Elias Cairel who were courtiers in the newly established kingdom of Thessalonica under Boniface of Montferrat.

The aim of the present book and CD has been to promote greater familiarity with the latter two poet-composers' work and with the times of the Kingdom of Thessalonica at its inception. The historical as well as the cultural allusions in the poems of Raimbaut de Vaqueiras and Elias Cairel, beside the more general political context of the period between 1204-1208, have been treated as relevant data to this study. Without the aid of the disciplines of palaeography, musicology and comparative literature this study could not have been pursued or concluded.

The Ex Silentio Ensemble, a group specializing in early music performance on original instruments, recorded the CD of the music of the two troubadours in the present edition.

For their assistance with the process of translation and the critical editing of the poetic texts my heartfelt thanks go to Lenia Safiropoulou, Claudia Aquili, and Stavros Deligiorgis.

Dimitris Kountouras,
Thessaloniki, December 2016

[CONTINUE IN ENGLISH ON PAGE 49]

1. Η Δ΄ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Τον Μάρτιο του 1201 πέθανε ο κόμης Θεοβάλδος Γ΄ της Καμπανίας (Thibaud III de Champagne, 1179-1201) και εκλέχτηκε αρχηγός της σταυροφορίας ο Βονιφάτιος Α΄ ο Μομφερρατικός (Bonifacio I del Monferrato). Τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, ο Αλέξιος Δ΄ Άγγελος δραπέτευσε από τη φυλακή της Κωνσταντινούπολης, όπου είχε βρεθεί μαζί με τον πατέρα του, τον αυτοκράτορα Ισαάκιο Β΄ Άγγελο (1156-1204), μετά από συνωμοσία εναντίον τους του θείου του, και αδερφού του Ισαάκιου, Αλέξιου Γ΄ Άγγελου.² Ο Αλέξιος Δ΄ έφτασε στη Γερμανία και συνάντησε τον Βονιφάτιο στην αυλή του Φιλίππου της Σουηβίας, ενώ έναν μήνα αργότερα ζήτησε τη βοήθεια των σταυροφόρων για την αποκατάστασή του ως αυτοκράτορα, προτείνοντας ως αντάλλαγμα βοήθεια για την εκστρατεία που ετοιμαζόταν στους Αγίους Τόπους. Τον Απρίλιο του 1202 συγκεντρώθηκε στη Βενετία ο στρατός των σταυροφόρων από την Καμπανία, τη Φλάνδρα, τη Βουργουνδία και άλλα μέρη της Γαλλίας καθώς και της Βόρειας Ιταλίας. Υπογράφηκε συμφωνία μεταξύ των σταυροφόρων και του Ενετού δόγη Ερρίκου Δάνδολου (Enrico Dandolo, 1107-1205), με την οποία δεσμεύτηκε η Γαληνοτάτη να προμηθεύσει με πλοία και τρόφιμα το στράτευμα, έναντι 85.000 αργυρών μάρκων. Τη συμφωνία επικύρωσε ο πάπας Ιννοκέντιος Γ΄ (1160/61-1216), ο οποίος όμως απαίτησε να σεβαστούν τους χριστιανικούς πληθυσμούς που θα συναντήσουν. Οι σταυροφόροι έφυγαν από τη Βενετία στις 24 Μαΐου του 1203.³ Αφού λεηλάτησαν τη Ζάρα για λογαριασμό των Ενετών, αναχώρησαν για την Κέρκυρα. Στη Ζάρα ο Αλέξιος Δ΄ συνάντησε τους σταυροφόρους και τους υποσχέθηκε άλλη μια φορά χρήματα και στρατό, εάν τον βοηθούσαν να κερδίσει τον χαμένο του θρόνο στην Κωνσταντινούπολη.⁴ Στις 24

2. Ο σφετεριστής Αλέξιος Γ΄ ανέβηκε με δόλο στην εξουσία το 1195, τύφλωσε και φυλάκισε τον αυτοκράτορα και αδερφό του Ισαάκιο Β΄ ενώ φυλάκισε μαζί του και τον διάδοχο του θρόνου και ανιψιό του Αλέξιο Δ΄, ο οποίος ήταν τότε δεκατριών ετών. Ο Αλέξιος Γ΄ υπήρξε αρκετά δημοφιλής και έτσι, όταν έφτασε ο ανιψιός του με τους σταυροφόρους έξω από τα τείχη, ο λαός δεν στράφηκε εναντίον του. Βλ. Μιχαλόπουλος, σ. 113.

3. Για το ταξίδι βλ. Phillips σ. 142.

4. Οι σταυροφόροι, παρόλο το δέος μπροστά στην ιδέα της κατάληψης της Κωνσταντι-

Ιουνίου ο στρατός φτάνει στα περίχωρα της Κωνσταντινούπολης. Ο Λατίνος χρονικογράφος Γοδεφρείδος Βιλλεαρδουίνος (Geoffroi de Villehardouin) περιγράφει πόσο εντυπωσιάστηκαν οι Λατίνοι από το θέαμα της πόλης αυτής με τα θαυμάσια παλάτια, τις μεγάλες εκκλησίες και τα ψηλά της τείχη,⁵ ενώ εξίσου εντυπωσιασμένοι έμειναν οι κάτοικοι της Πόλης αντικρίζοντας τον τεράστιο στόλο των Φράγκων.⁶ Οι επιθέσεις των σταυροφόρων ανάγκασαν τον αυτοκράτορα Αλέξιο Γ' να φύγει από την πόλη, και την 1η Αυγούστου του 1203 ανέβηκε στον αυτοκρατορικό θρόνο ο Αλέξιος Δ' Άγγελος. Η αδυναμία του να αντεπεξέλθει στις οικονομικές υποχρεώσεις απέναντι στους σταυροφόρους, σε συνδυασμό με την έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε στην Πόλη, προκάλεσε σειρά γεγονότων, με αποτέλεσμα ο ίδιος να φυλακιστεί και να στεφτεί αυτοκράτορας ο Αλέξιος Ε' Δούκας Μούρτζουφλος στις αρχές του 1204.⁷ Οι Ενετοί άρχισαν τις επιθέσεις στην Πόλη από το Φανάρι στις 8 Απριλίου, και τελικά η άλωση πραγματοποιήθηκε στις 13 του ίδιου μήνα. Η καταστροφική λεηλασία που ακολούθησε ολοκληρώθηκε δύο μέρες μετά.⁸ Η κατάλυση της αυτοκρατορίας είχε ως συνέπεια τον διαμελισμό του κράτους, και το σχετικό έγγραφο έμεινε γνωστό ως «Partitio Terrarum Imperii Romaniae». Αρχικός στόχος της σταυροφορίας υπήρξε η ανακατάληψη της Ιερουσαλήμ από τους Μωαμεθανούς, τελικά όμως κατέληξε στην κατάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και στη δημιουργία της λατινικής αυτοκρατορίας της Ρωμανίας. Το συμβούλιο των δώδεκα, έξι Φράγκων και έξι Ενετών, επέλεξε για αυτοκράτορα τον Βαλδουίνο της Φλάνδρας και όχι τον αρχηγό της σταυροφορίας Βονιφάτιο, ο οποίος δεν υποστηρίχθηκε τελικά από τον Ενετό δόγη. Ο νεότερος αδερφός του Βονιφάτιου είχε παντρευτεί το 1180 τη Μαρία Κομνηνή, και η σχέση αυτή που είχε με το Βυζάντιο ενδεχομένως έκανε τους Ενετούς να πιστεύουν ότι δεν ήταν ο καταλληλότερος για αυτοκράτορας της Ρωμανίας. Ο Βαλδουίνος Α' (Baudouin I), κόμης της Φλάνδρας, στέφτηκε αυτοκράτορας με μεγάλες τιμές στις 9 Μαΐου 1204 στην Αγία Σοφία. Οι Φράγκοι πήραν τα 5/8 της Πόλης και οι Ενετοί τα 3/8. Ο αυτοκράτορας προέτρεψε τους ηγεμόνες των

νούπολης, πείστηκαν ότι στρατιωτικά η αυτοκρατορία ήταν ιδιαίτερα αποδυναμωμένη και πως η εκστρατεία τους θα μπορούσε σχετικά εύκολα να στεφτεί με επιτυχία.

5. Βιλλεαρδουίνος, *Η κατάκτηση της Πόλης*, σ. 71.

6. Ροβέρτος του Κλαρί, *Η κατάκτηση της Πόλης*, σ. 102.

7. Βλ. Μιχαλόπουλος, σ. 169.

8. Για την πτώση της Πόλης και τη λεηλασία βλ. Phillips, σ. 235 και 258.

σταυροφόρων να κατακτήσουν όσα από τα υπόλοιπα εδάφη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μπορούσαν.⁹

Η Λατινική Αυτοκρατορία υπήρξε μια συγκυριαρχία Ενετών και Φράγκων και δομήθηκε σύμφωνα με το φεουδαλικό σύστημα της Δύσης. Έτσι, οι περιοχές της Ρωμανίας χωρίστηκαν σε πριγκιπάτα, δουκάτα, μεγαλοκυράτα, κομητείες, μαρκιωνίες και βαρονίες με σχέσεις υποτέλειας μεταξύ τους. Τα φέουδα μοιράστηκαν ανάμεσα στον Λατίνο αυτοκράτορα, στους σταυροφόρους και στους Ενετούς, ενώ τα σημαντικότερα μέρη, λιμάνια εμπορικής σημασίας, όπως οι ακτές της Αδριατικής, το Δυρράχειο, τα Δωδεκάνησα και πολλά νησιά του Αιγαίου, η Κρήτη και κάποιες περιοχές του Μοριά, περιήλθαν στην ενετική κυριαρχία χάρη στην έξυπνη πολιτική του δόγη Δάνδολου. Οι άρχοντες των σταυροφόρων που έλαβαν μέρος στην άλωση σκορπίστηκαν στα διάφορα σημεία της επικράτειας για να κατακτήσουν τα εδάφη του αποδυναμωμένου και ακέφαλου βυζαντινού κράτους. Με το σύστημα της φεουδαρχίας, ο αυτοκράτορας, σε πλήρη αντίθεση με το Βυζάντιο, δεν ήταν παρά πρώτος μεταξύ ίσων, *primus inter pares*, με τους κατώτερους να δηλώνουν υποτέλεια σ' αυτόν. Σε ό,τι αφορά τη διοίκηση της αυτοκρατορίας, δημιουργήθηκε για τον σκοπό αυτό μια επιτροπή από δώδεκα άτομα, τον αυτοκράτορα, τον ποδεστάτο της ενετικής κοινότητας και Φράγκους ευγενείς.¹⁰

Τα χρόνια που ακολούθησαν υπήρξαν ιδιαίτερα ταραγμένα στην ευρύτερη επικράτεια, με συχνές επιδρομές και μάχες με τον τσάρο Ιωαννίτση της Βουλγαρίας και τους Κουμάνους συμμάχους του, καθώς και με συγκρούσεις με το βυζαντινό δεσποτάτο της Ηπείρου.

Σε μια από τις εκστρατείες των Φράγκων εναντίον των Βουλγάρων, την άνοιξη του 1205, οι σταυροφόροι υπό τον αυτοκράτορα Βαλδουίνο και τον Λουδοβίκο του Μπλουά (Louis de Blois) πολιορκήσαν την Αδριανούπολη. Μετά το Πάσχα, τον Απρίλιο του 1205, έγινε η φονικότερη μάχη για τους σταυροφόρους, όταν κατατροπώθηκαν από τη στρατιά του τσάρου Ιωαννίτση. Ο Λουδοβίκος του Μπλουά σκοτώθηκε και ο αυτοκράτορας αιχμαλωτίστηκε¹¹ και αργότερα θανατώθηκε από τον τσάρο Ιωαννίτση.

Η μεγάλη αυτή ήττα των σιδηρόφρακτων πτόησε το ηθικό πολλών ιπποτών, ενώ ταυτόχρονα σταμάτησε την επέλαση του Ερρίκου του Αινώ, αδερ-

9. Βλ. Μιχαλόπουλος, σ. 257.

10. Για τη διοίκηση και τον καταμερισμό της Ρωμανίας βλ. Μιχαλόπουλος, σ. 253.

11. Βλ. Phillips, σ. 289.

φού του Βαλδουίνου, προς τη Μικρά Ασία, προκειμένου να συγκεντρωθεί ο στρατός και να υπερασπίσει την πρωτεύουσα. Πολλοί ιππότες έφυγαν για τη Δύση μη βλέποντας μέλλον στην εχθρική αυτή γη, αποδυναμώνοντας αργά αλλά σταδιακά το λατινικό κράτος.¹² Μεγάλο μέρος του αυτοκρατορικού στρατού, εκτός από νέους Φράγκους που έφταναν στην Ανατολή, αποτελούνταν ολοένα και περισσότερο από Τουρκόπουλους¹³ και από Σύρους χριστιανούς.

2. ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τα γεγονότα που ακολούθησαν την πτώση της Κωνσταντινούπολης υπήρξαν καθοριστικά για την εξέλιξη των υπολοίπων εδαφών της Ρωμανίας. Ο αρχηγός της σταυροφορίας Βονιφάτιος έχασε αναπάντεχα τον τίτλο του αυτοκράτορα, ενώ ο πρώτος Λατίνος αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης, ο Βαλδουίνος της Φλάνδρας, μετά τη στέψη του έδωσε εντολή στους αρχηγούς των σταυροφόρων να κατακτήσουν τα υπόλοιπα εδάφη της αυτοκρατορίας.

Στον Βονιφάτιο αρχικά επρόκειτο να δοθούν μέρος της Μικράς Ασίας και η Πελοπόννησος.¹⁴ Ο Βονιφάτιος ήθελε τη Θεσσαλονίκη, ενδεχομένως επειδή ήταν κοντά στο βασίλειο της Ουγγαρίας, της νέας του συζύγου, ενώ η Μικρά Ασία ήταν τόπος αβέβαιος κι εχθρικός. Η πόλη σχετιζόταν επίσης με τον αδερφό του Βονιφάτιου, Ραϊνέριο (Ranieri di Monferrato, 1162-1183), ο οποίος είχε στεφτεί βασιλιάς της Θεσσαλονίκης, ως μέρος του γαμήλιου δώρου του, το 1180¹⁵, όταν παντρεύτηκε τη Μαρία, κόρη του Βυζαντινού αυτοκράτορα Μανουήλ Α΄ Κομνηνού.¹⁶

Ο σταυροφορικός στρατός υπό τον Βαλδουίνο επέλασε προς τα δυτικά και στρατοπέδευσε στη Μοσυνόπολη¹⁷. Όταν έφτασε ο Βονιφάτιος, ο αυτο-

12. Για την πορεία των Φράγκων στη Λατινική Αυτοκρατορία βλ. επίσης Ντούρου-Ηλιοπούλου, *Οι δυτικοί στη Ρωμανία (13ος - 15ος αιώνας)*, καθώς και *Το χρονικό του Μορέως*, ανώνυμου συγγραφέα.

13. Λατινικά: turcoples, δηλαδή εκχριστιανισμένους Τούρκους. Μιχαλόπουλος, σ. 262.

14. Σύμφωνα με τον Βιλλεαρδουίνο, σ. 92. Το αναφέρει και ο Phillips, σ. 282.

15. Ο Βονιφάτιος ενδέχεται να ήρθε μαζί με τον αδερφό του στην Ανατολή κατά την περίοδο 1181-83, με στόχο να επεκτείνει τα πολιτικά συμφέροντα της οικογένειας.

16. Βλ. Phillips, σ. 282.

17. Σημαντική πόλη της Θράκης κατά τη ρωμαϊκή και βυζαντινή περίοδο, επτά χιλιόμετρα δυτικά της Κομοτηνής.

Ο ακόλουθος του Βονιφάτιου Ουμβέρτος ντι Μπιαντράτε γίνεται αντιβασιλέας της Θεσσαλονίκης υπό τον ανήλικο βασιλιά Δημήτριο.

Ο Ελίας Καϊρέλ γράφει το *sirventes Pois chai la fuoilla*, που απευθύνεται στον πρωτότοκο γιο του Βονιφάτιου Γουλιέλμο. Σημαντικό και πλούσιο σε ιστορικές αναφορές *sirventes*, το οποίο χρονολογείται λίγο μετά το καλοκαίρι του 1207.

Εχθροπραξίες ανάμεσα στους Γάλλους της Πόλης του αυτοκράτορα Ερρίκου και των Λομβαρδών ηγεμόνων (1207-1209).

1208

Ο πάπας Ιννοκέντιος Γ΄ κηρύσσει σταυροφορία κατά των Καθάρων.

Οι Λομβαρδοί βαρόνοι Ουμβέρτος ντι Μπιαντράτε και Αμεντέο Μπούφα συνωμοτούν ενάντια στον ανήλικο βασιλιά Δημήτριο. Επικρατεί ταραχή στη Θεσσαλονίκη. Ο Λατίνος αυτοκράτορας Ερρίκος κατευθύνεται προς την πόλη.

1209

Γανουάριος

Μπαίνει στη Θεσσαλονίκη ο Ερρίκος, αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης, με τους ιππότες του και αναγκάζει τον Μπιαντράτε να υπακούσει στον βασιλιά Δημήτριο και να δώσει όρκο υποτέλειας στον Λατίνο αυτοκράτορα.

Ο αντιβασιλέας Μπιαντράτε φυλακίζεται στις Σέρρες και παραμένει υπό τη φρούρηση του Γερμανού κόμη Κατσενελμπόγκεν. Ο Ευστάθιος του Αινώ, αδερφός του αυτοκράτορα, γίνεται επίτροπος της αυλής μέχρι το 1216.

Ο δεσπότης της Ηπείρου Μιχαήλ Α΄ και οι Βούλγαροι επιτίθενται συχνά στο βασίλειο, αλλά ο Ερρίκος τους αναχαίτιζει.

Ο Ελίας Καϊρέλ γράφει τα δύο *cansos Estat ai dos ans* και *Abril ni mai* την άνοιξη του έτους 1209.

1216

Ιούνιος

Πεθαίνει στη Θεσσαλονίκη ο Λατίνος αυτοκράτορας Ερρίκος του Αινώ.

Το βασίλειο της Θεσσαλονίκης συρρικνώνεται με τις συνεχόμενες επιθέσεις του δεσποτάτου της Ηπείρου.

1223

Στις 13 Μαΐου ο πάπας σε εγκύκλιό του υπογράφει την ετοιμασία εκστρατείας προς υπεράσπιση του βασιλείου της Θεσσαλονίκης (Ad defensionem regni Thessalonicensis).

1224

Ξεκινάει την εκστρατεία του ο Γουλιέλμος του Μομφερρά για την ανάκτηση του βασιλείου της Θεσσαλονίκης. Οι σταυροφόροι φτάνουν στον Αλμυρό, ο Γουλιέλμος πεθαίνει και το στράτευμα διαλύεται.

Δεκέμβριος

Καταλαμβάνει τη Θεσσαλονίκη ο Θεόδωρος Κομνηνός Δούκας, δεσπότης της Ηπείρου, και ολοκληρώνεται η βραχύβια ζωή του βασιλείου.



Συμβολικά πρόσωπα και ονομασίες στα ποιήματα

Izabel: Η μυστηριώδης αγαπημένη του Ελίας Καϊρέλ στην οποία απευθύνεται και την οποία αναφέρει συχνά. Πρόκειται μάλλον για τη γυναίκα του Ραβάνο ντάλλε Κάρτσερι.

Engles: Στην ποίηση του Ραιμπώ ντε Βακείρας, συνθηματικό ψευδώνυμο (senhal) του Βονιφάτιου του Μομφερρά.

Bel cavalier: Στην ποίηση του Ραιμπώ ντε Βακείρας, συνθηματικό ψευδώνυμο (senhal) της Βεατρίκης, αδερφής του Βονιφάτιου, κατά την ιστορική βιογραφία του ποιητή.

Ευχαριστώ θερμά τη Φανή, την Ηλέκτρα, τον Θύμιο και τον Νίκο. [Δ.Κ.]

Με την υποστήριξη του Κέντρου Έρευνας για τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες της Αθήνας

With the support of the Research Centre for the Humanities Athens

Ex Silentio

Φανή Αντωνέλου – φωνή / Fanie Antonelou – voice

Δημήτρης Κούντουρας – φλάουτο με ράμφος & μουσική διεύθυνση /
Dimitris Kountouras – recorder & musical direction

Θύμιος Ατζακάς – ούτι / Thimios Atzakas – oud

Ηλέκτρα Μηλιάδου – βιέλα / Elektra Miliadou – fiddle

Νίκος Βαρελάς – κρουστά / Nikos Varelas – percussion

Ηχογράφηση: 7-9 Σεπτεμβρίου 2016 / Recording: 7-9 September 2016

Εργαστήριο ηλεκτροακουστικής & μουσικής τεχνολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης / Laboratory of Electroacoustics & Musical Technology Aristotle's University of Thessaloniki, Greece

Ηχοληψία, editing, mastering / Tonmeister:

Κώστας Κόντος / Kostas Kontos

Φωτογραφίες του *Ex Silentio* / Photos:

Μάνος Μανιός / Manos Manios

Μετάφραση στα αγγλικά / Translation:

Κωνσταντίνος Ματσούκας / Konstantine Matsoukas

Μετάφραση των ποιημάτων / Translation of the poems:

Σταύρος Δεληγιώργης / Stavros Deligiorgis

Ara pot hom conoisser / Track 1

I.
Ara pot hom conoisser e proar
Que de bos faitz rend Dieus bon guizerdon,
C'al pro marques n'a faich esmend' e don,
Q'el fai son pretz sobre.ls meillors pojar
Tant qe.il crozat de Frans' e de Campaigna
L'an quist a Dieu per lo meillor de totz
E per cobrar lo sepulcr' e la crotz
On Jhesus fon, q'el vol en sa compaigna
L'onrat marques, et a.il Dieus dat poder
De bons vassals e de terr' e d'aver
E de ric cor per far miels so que.il taigna.

II.
Tant a d'onor e vol honratz estar
Q'el honra Dieu e pretz e mession
E si mezeis, que s'erou mil baron
Ensems ab lui, de totz si sap honrar,
Q'el honra.ls sieus et honra gen estraigna,
Per q'es desus qan l'autre son desotz;
C'a tal honor a levada la crotz
Que non par ges mais honors li sofraigna,
C'ad honor vol est segl' e l'autr' aver,
E Dieus a.l dat forssa, geing e saber
Co.ls ai' amdos, e tant qant pot s'en laigna.

III.
Cel qui fetz air' e cel e terr' e mar
E freig e caut e ploï' e vent e tron
Vol q'el sieu guit passon mar tuich li bon,
Si cum guidet Melchion e Gaspar
En Bethleem, que.l plan e la montaigna
Nos tolen Turc, e Dieus no.n vol dir motz.
Mas a nos taing, per cui fo mes en crotz,

Que lai passem, e qui que sai remaigna
Vol s'avol vid' e sa greu mort vezer,
Q'en laig pechat estam c'om deu temer,
Don qecs er soutz si.n flum Jordan si baigna.

IV.
Dieus si laisset vendre per nos salvar,
E.n soffri mort e.n receup passion,
E l'auniron per nos Juseu fellon,
E.n fon batutz e liatz al pilar,
E.n fon levatz el trau q'er' en la faigna
E correjatz de correjas ab noz
E coronatz d'espinas en la crotz:
Per q'a dur cor totz hom qe.l dan non plagna
Qe.ns fant li Turc que volunt retener
La terr' on Dieus volc mortz e vius jazer,
Don nos n'eschai grans gerr' e grans mesclaigna.

V.
Mas tant nos fai nostre pechatz torbar
Que mort vivem e non sai dire com,
C'un non i a tant gaillart ni tant pro,
Si a un gauch non ai' autre pesar,
Ni es honors q'ad anta no s'afraigna,
Car contr'un gauch a.l plus rics mil corrotz.
Mas Dieus es gauz per c'om si seign' en crotz,
Per que non pot perdre qui lui gazaigna!
Per q'ieu am mais, s'a lui ven a plazer,
De lai morir que sai vius remaner
En aventura, fos mi' Alamaigna.

VI.
Nostr' estol guit sains Nicholaus de Bar,
E.il Campanes dreisson lor gonfanon,

E.l marques crit Monferrat e.l leon,
E.l coms flamencs Flandres als grans colps dar,
E feïra.i qecs d'espaz' e lansa.i fraigna,
Que leu aurem los Turcs totz mortz e rotz
E cobrarem en camp la vera crotz
C'avem perdut! e.il valen rei d'Espaigna
Fassant grans ostz sobre.ls Maurs conquerer,
Que.l marques vai ost e setge tener
Sobre.l soudan e pass' en breu Romaïgna.

VII.
Nostre Senher nos mand' e.nς ditz a totz
Qu'anem cobrar lo sepulcr' e la crotz!
E qui volra esser de sa companha
Mueira per lui, si vol vius remaner
Em paradis, e fassa som poder
De passar mar e d'aucir la gen canha.

Bels Cavalliers, per cui fatz sos e motz,
Non sai si.m lais per vos o.m leu la crotz,
Ni sai cum an ni sai comen remigna,
Que tant mi fai vostre bels cors plazer
Q'ieu muor s'ie.us vei e, qand no.us puosc vezer;
Cuich morir sols ab tot' outra compaigna.

I.

Τώρα πια ο καθένας γνωρίζει και επιβεβαιώνει
ότι τις καλές πράξεις ο Θεός τις επιβραβεύει
γι' αυτό και τον Μαρκήσιο αντάμειψε με δώρα
ώστε η αξία του να τον τοποθετεί μεταξύ των επιλέκτων.
Έτσι οι σταυροφόροι της Γαλλία και της Καμπανίας
ικέτευσαν τον Θεό αυτόν να δώσει, τον πιο καλό απ' όλους,
να ανακτήσει και τον Άγιο Τάφο και τον Τίμιο Σταυρό
του Ιησού. Θέλοντας ο Θεός ο τιμημένος Μαρκήσιος
να ανήκει στην ακολουθία του, του χάρισε ισχύ
καλών υποτελών, γαίες, περιουσία και μεγαλοφυγία
ώστε να επιτελεί ό,τι καλύτερο.

II.

Τόσο έντιμος είναι και φιλότιμος,
ώστε τιμά τον Θεό, την αξιοσύνη, τη γενναιοδωρία
και τον εαυτό του: ακόμα και ανάμεσα σε άλλους
χιλίους βαρόνους όλοι θα του απέδιδαν τιμές,
γιατί ο ίδιος τιμά τους δικούς του εξίσου όπως
και τους ξένους. Έτσι αυτός ανέρχεται ενώ οι άλλοι
εκπίπτουν. Τόσο τίμησε τον Σταυρό αναλαμβάνοντάς τον
ώστε να μην του υπολείπεται άλλη τιμή. Αφού
με την τιμή θέλει να κερδίσει και τον αιώνα τούτο
και τον άλλο, ο Θεός του 'δωσε δύναμη, σύνεση και γνώση
ν' αποκτήσει και τους δυο. Αυτό, όσο μπορεί, και επιτελεί.